

ПРЕСТУПИ И КАЗНЕ ЧЛАНОВА ЦРКВЕ

1. ПОЈАМ О ЦРКВЕНОМ ПРЕСТУПУ

Појам цркве о преступном делу је шири од појма преступа у кривичном праву. Црква сматра сваки преступ као производ зле воље или грех. Због тога она сматра као грех не само свако нарушење Божјих заповести, већ и нарушење сваког човечанског закона, чији је основ у моралној природи човековој. Стога се у канонском кодексу Православне цркве предвиђају казне и за разне чисто кривичне преступе, као на пр. за: убиство, браколомство, крађу, разбојништво итд. Но с друге стране, није сваки грех у исто време и преступ, већ само онај грех, за који се изричито досуђује одређена казна у црквеном или грађанском закону. Овде важи старо правило: Nulla poena sine lege — никаква казна без закона, тј. казна се може применити једино на дела за која је закон унапред рекао да ће бити том казном кажњена. Оне пак грехове који нису у исто време и преступи, тј. који се састоје само у нарушењу чисто моралних закона, црква суди *in foro interno* (пред судом савести) — на исповести, где се преступник или кривац сам јавља као судија пред лицем Божјим.

Према томе, црквени преступ (*delictum ecclesiasticum*) јесте она противправна повреда црквених прописа за коју црквена власт изриче казну по својим прописима. Ово изрицање казни бива *in foro externo* (пред нарочитим судом) јавно, у виду формалног суда по одређеним правилима за судско пословање.

Код сваког преступа мора се водити рачуна, да ли је преступ извршен из зле намере, или из непажње и несмотрености или пак случајно. Поред тога мора се водити рачуна и о томе: да ли је преступ извршило само једно лице или више њих. Јер сва лица која су знала за дотични преступ и која умишљено наводе или подстичу да се учини цркв. кривица и суделовала су у извршењу истога или исти прикривају — јесу саучесници, који се исто тако кажњавају према мери и начину саучешћа у кажњивом делу (IV нас. 27; Анкир. 25; чл. 7. Пип СПЦ).

Јер казне за кривице по општем кривичном законик у или по кривичним одредбама других државних закона не искључују и примену црквених закона, уколико учињено дело садржи и црквену кривицу (чл. 4 Пип СПЦ).

Ако би нека дела једновремено сачињавала преступ и по државним и по црквеним законима, онда о њима суди и црква и држава — свака за своје правно подручје и са свога гледишта.

Незнање или неправилно схватање Правила и поступка за црквене судове — никога не оправдава. Исто тако незнање вере и учења цркве не оправдава свештена лица и монахе, а незнање хришћанског морала не оправдава никог (Чл. 6 Пип СПЦ).

Према разним дужностима које чланови врше у цркви, разликујемо и врсте преступа. Пошто у цркви, углавном, постоје два, реда чланова, тј. обични верни или световњаци (мирјани) и клирици, или лица која врше посебне дужности у цркви као и монаси — разликујемо, с једне стране, а) преступе које учине световњаци и монаси — а с друге стране б) преступе које учине чланови клира, мирског и монашког реда (чл. 5 Пип СПЦ). Такву деобу прихвата и Устав Српске православне цркве (чл. 214) и Правила и поступак за црквене судове (чл. 5 и 55).

2. ПРЕСТУПИ ЦРКВЕНОСЛУЖИТЕЉА, МОНАШКИХ ЛИЦА И ОСТАЛИХ ВЕРНИХ

Верни сачињавају тело цркве. Услед тога и Устав Српске православне цркве и Правила и поступак за црквене судове све преступе верних деле на две групе и то: а) преступе противу вере и учења цркве и црквеног поретка и б) преступе противу хришћанског морала.

а) **Преступи противу вере и учења цркве и црквеног поретка.** Да би се очувало јединство вере потребно је да сви чланови цркве исповедају веру и учење цркве онако како је то црква одредила. Због тога нема разлике у преступима противу вере и учења цркве између чланова клира и простих верних. Дакле, сви преступи противу вере и учења цркве исти су у својој суштини, били они извршени од стране чланова клира или од стране простих верних. Но нису, као што ћемо видети, исти и по последицама.

1. Преступи противу вере и учења цркве су најтежи преступи у које спадају:

аа) **Апостасија** или отпадништво од вере, тј. када се неки члан цркве одрекне своје православне вере, те прими какву другу нехришћанску веру (на пр. мухамеданску и сл.). С обзиром на то што апостасија може бити и амерна или пак из страха, канони и одређују различиту казну. За намерну апостасију световњаци се кажњавају одлучењем од причешћа до краја живота а клирици искључењем из цркве — док се за апостасију из страха световњаци кажњавају на 12 година одлучења од причешћа а клирици, ако се искрено покају, задржавају част и име клирика, али без права да могу икада чинодејствовати (Ап. 62; Анкир. 1 и 2; Петра Алекс. 10; Вас. В. 73 и Григ. Ниског 2).

бб) **Јерес** је хотимично и свесно одрицање неког верског догмата или јавно исповедање неке догматске заблуде коју је црква осу-

дила (Вас. В. 1). Уопште, по канонском учењу Православне цркве, сваки који није православни — тај је јеретик (Номок. XII, 2), јер се одрицање не мора односити на сву православну науку него само на овај или онај догмат који је црква објавила. С обзиром на то што јерес иде за тим да наруши чистоћу црквеног учења — она је тежи преступ неголи сама апостасија. Због тога се јерес кажњава лишењем чина и анатемом — ако је учинилац члан клира, а ако је само световњак — искључењем из црквене заједнице са анатемом (II вас. 6; III вас. 7; Трул. 1). Ове казне могу бити изречене и после смрти јеретика. Штавише, у црквеним канонима се одређују и за лица која крију и читају јеретичке књиге и сматрају ове за истините (Трул. 63; VII вас. 9).

вв) Раскол или шизма може бити двојак: верски и црквени. Верски раскол бива када се чланови цркве оделе од цркве због тога што друкчије уче о неким другостепеним предметима црквеног учења. Црквени раскол бива када се одрекне послушност законитој јерархији. Према томе, појединац не може сам да учини раскол, него мора да буде више оних који су се одметнули од црквеног јединства и основали верску заједницу. Но раскол бива и онда када ко буну или ствара заверу против црквене власти, или јој ускрађује дужно поштовање, или је вређа, клевета и неподаштава или не призна или неће да изврши њене одлуке и наредбе, или не прима свога надлежног пароха, или занемари своје верске и црквене дужности (чл. 47 Пип СПЦ).

С обзиром на то што се расколом руши једно од основних канонских правила о значењу свештене јерархије и основ законског свештенства — за шизму и јерес световњаци се кажњавају одлучењем а клирици свргнућем (Ап. 31; Ганрг. 6; Антиох. 5; Карт. 10 и 11; Прво-други 13, 14 и 15).

г) Симонија или духовно светотатство јесте трговина с благодатним средствима (при давању и примању свештеног чина). Име је добила по Симону, који је хтео од апостола да купи за новце чудотворну моћ Духа Светога, коју су они имали (Депа ап. 8, 18—24). С обзиром на то што су апостоли благодатни дар бадава примили — они су га и бадава предавали својим наследницима (Мт. 10, 8). Због тога не само продавање и куповање светиње, него и сам покушај истога — одувек је сматран најгнуснијим делом и највећим злочинством.

За симонију је одговоран не само онај који рукополаже или производи некога на неки јерархијски степен за новац — него и онај који прима рукоположење и произвођење на неки јерархијски степен, па и сваки који би у томе ма у чему посредовао (IV вас. 2). Новац се овде не мора узимати у буквалноме смислу, јер симонија постоји и онда, ако се рукополаже и производи у награду за какву личну услугу, из родбинских или пријатељских обзира, кад се исто добија посредством световних власти или разним другим нечастивим средствима (Ап. 30; Сард. 2). Предмет симоније може бити било сам чин или задобијање положаја у управи црквеној, било да се истражује новац за св. причешће или се тражи пристрасно суђење и сл. (Ап. 29; IV вас. 2; Трул. 22 и 23; VII вас. 4).

Услед тога што симонија превазилази сваки и највећи преступ канони дозвољавају свакоме да може подносити тужбу или сведочити против симонисте, па дакле и нехришћани (II вас. 6). Што се тиче казне за симонију, канони прописују за клирике најстрожију казну, тј. двоструку казну — свргнуће и искључење из црквене заједнице, и то како за онога који је светињу продао, тако и за онога који је хтео светињу купити, јер само то рукоположење или производство на виши чин нема никакве ни духовне, ни правне важности. Лица која су посредовала у таквом незаконитом послу, ако су клирици бивају свргнути — а световњаци бивају предати анатеми (IV вас. 2).

У Српској православној цркви црквенослужитељи, монашка лица и остали верни који изврше који од ових преступа кажњавају се дисциплинском казном — а у тежем случају по слободној оцени суда (Чл. 46 Пип СПЦ).

2. Преступа противу црквеног поретка од стране мирјана има много мање неголи код клирика. Најглавнији су:

а) Злоупотреба црквене имовине, као на пр. свако присвајање црквеног новца или имовине; свако непрописно руковање или управљање црквеном имовином, или неправилно вођење књига и кривотворење или уништавање докумената; свако отуђивање црквене имовине без претходног одобрења надлежних црквених власти и сл. (чл. 48 Пип СПЦ).

б) Свако отказивање послушности својој јерархијској црквеној власти и свака буна или завера против ње, или ускраћивање дужног поштовања или вребање, клеветање и ниподаштавање исте, неизвршавање одлука и наредаба исте, непримање свога надлежног пароха или занемаривање своје верске и црквене дужности (чл. 47 Пип СПЦ).

в) Свако свесно, или под упливом других, говорење или предузимање чега против црквеног поретка, црквених интереса или цркве уопште (Чл. 49 Пип СПЦ).

г) Недостојно владање, као на пр. крађа, проневера, утаја, каматарење, исмејавање немоћних телом, сплеткарење, клеветање, лагане, подмињивање, псовање, варање, дружење са јеретицима, расколницима, злочинцима и познатим смутљивцима и озлоглашеним лицима; бављење врачарством или гатањем, спиритизмом или другим празноверицама, обесно парничење и бављење каквим другим недолучним пословима и сл. (Чл. 50, и 22, 25 и 27 Пип СПЦ).

д) Подвођење и држање блудница (Турл. 86); самовољно кидане брачне заједнице, недостојно или нечовечно поступање према својим родитељима а и деци или према млађима у кућној заједници или другим лицима (чл. 51 Пип СПЦ).

в) Непохађање недељних и празничних богослужења и сл.

б) Преступи противу хришћанског морала. — Морал је један за све хришћане, са том разликом, што се од чланова клира, као оних којима су црквени прописи боље познати, тражи стриктније изврши-

вање прописа. Због тога већ Св. писмо, које верне назива светима, забрањује овима све што се не пристоји (Еф. 5, 3—4). Овамо спада: гледање непристојних позоришних представа (Трул. 51); кинбурење (Трул. 96); коцкање, играње азардних игара и пијанчење (Ап. 42 и 43; Трул. 50); провање светиње, клеветање и опадање; крађа, каматарење; нехотично убиство, убиство у нужној одбрани и с преомишљајем (Ап. 65; Анкир. 22 и 23; Вас. В. 8, 11, 43, 54, 56 и 57); блуд и остали телесни греси (Вас. В. 21 и 59); прељуба (Трул. 97, 93 и 98; Анкир. 20); бракови у блиском сродству или родооскрвљење (Трул. 53 и 54); самовољни развод брака (Трул. 13); непоштовање родитеља (Гангр. 16); злоупотреба родитељске власти (Гангр. 15); кривоклетва и тажење заклетве (Вас. В. 10 и 17) и др.

в) **Посебни преступи монаха или монахиња** — су следећи:

1) тажење монашких завета;

2) оснивање манастира без одобрења надлежног Архијереја или издавање манастира или монаха и монахиња испод власти архијереја;

3) увођење двојубних манастира тј. да у једном манастиру заједно живе монаси и монахиње (чл. 52 Пип СПЦ);

4) примање у братство или сестринство без одобрења надлежног Архијереја, или за мито, или без прописане старости, или слабоумних лица, или лица која су везана браком, као и невођење надзора над братством (односно сестринством), над њиховим животом, радом и владањем; нечовечно поступање према њима или неодржавање манастирског правила (чл. 53 Пип СПЦ).

3. ПРЕСТУПИ ЧЛАНОВА КЛИРА

С обзиром на специјалне дужности чланова клира, црквени каноци сматрају преступима код чланова клира и таква дела, која световњаци могу безазлено да чине, или их пак рачунају у мање грехе, који не потпадају под формални црквени суд.

Као што је већ речено преступа чланова клира има много више него што их има за прсте чланове. Устав Српске православне цркве и Правила и поступак за црквене судове све преступе за чланове клира деле на следећих шест група:

1. Преступи против вере и учења цркве као и црквеног поретка. — О преступима против вере и црквеног поретка било је већ говора код световњака. Они су исти и за чланове клира — са том разликом да су казне за чланове клира много строжије него за лаике.

Поред већ наведених преступа, предвиђа се као посебни преступ за чланове клира исповедање атеизма или одрицање православне вере; излагање сумњи догматских истина цркве или јавно исповедање црквом осуђених заблуда догматске природе (чл. 8 и 9 Пип СПЦ).

У преступе противу црквеног поретка од стране клирика спадају: примање поновног рукоположења на исти јерархијски степен (Ап. 68; Карт. 48); чинодејствовање рашчињеног свеш-

теника (Ап. 28; Антиох. 4); рукополагање клирика ван граница своје епархије (Ап. 35; Антиох. 13 и 22); служење у приватним богомољама без одобрења надлежног епископа (Трул. 31 и 59; VII вас. 10; Прво-други 12); самовољни прелазак клирика с једног места службе на друго (Ап. 14, 15 и 16; I вас. 15 и 16; IV вас. 5 и 20; Трул. 17, 18 и 20; Сард. 1 и 2; Антиох. 3 и 21); самовољно и насилно отимање тубе епархије или парохије (Анкир. 18; Антиох. 16 и чл. 18 Пип СПЦ); неправилно вршење св. тајни (Ап. 3; Трул. 28 и 32); невршење проповедничке дужности (Ап. 58; Трул. 19); упорство при одређивању на службу (Апост. 36; Антиох. 17 и 18); злоупотреба и прецењивање свога јерархијског положаја (I вас. 18; Трул. 7; Антиох. 10); злоупотребљавање и расипање црквене имовине (Ап. 38; VII вас. 12; Антиох. 25); бављење пословима који су у опреци са свештеничком службом (Ап. 6, 20, 81 и 83; IV вас. 3; VII вас. 10; Прво-други 11) и сл.

Канони прописују различите казне за наведене преступе — према врсти самог преступа. Казне су свагда споменуте у канонима, који о тим преступима говоре.

2. Преступи противу владања које не доликује свештеничком чину и положају. — Главна правила о томе како се мора владати свештено лице — прописао је сам Господ Исус Христос. Св. ап. Павле, у својим пастирским посланицама, је ове прописе још детаљније формулисао. Пошто детаљно излагање тих правила о владању свештених лица спада у област Пастирског богословља — овде ће бити само говор о преступима против тих правила.

Главни преступи противу владања које не доликује свештеничком чину и положају јесу: неправилни свештенички брак (Трул. 26; Вас. В. 27); блудочинство (Ап. 25 и 61; Неокес. 1; Вас. В. 3, 22, 32, 59 и 70) и остали телесни греси као: суложништво (Вас. В. 21; I вас. 3); родооскрвњење (Вас. В. В. 67, 75, 76, 78 и 79), противприродно блудочинство и др. (В. В. 62; Григ. Нис. 4; Јов. Пос. 11 и 29 и чл. 24 Пип СПЦ); прелуба (Ап. 61; Трул. 87 и 93; Анкир. 20; Вас. В. 9, 18, 31, 36, 37, 58 и 77 и чл. 23 Пип СПЦ); самовољни раскид брака (Ап. 5; Трул. 13); убиство ма у ком облику (Ап. 65; Вас. В. 7, 8 и 11 и чл. 21 Пип СПЦ); азардне игре и уопште коцкање (Ап. 42 и 43; Трул. 50); пијанство (Ап. 42); трговина вином и алкохолним пићима (Ап. 54; Трул. 9); бављење световним пословима (Ап. 6 и 81); каматарење (Ап. 44; I вас. 17; Трул. 10; Лаод. 4); похађање сумњивих места (Трул. 86 и чл. 25 Пип СПЦ); врачање и гатање (Трул. 61 и 65 и чл. 27. Пип СПЦ); крађа (Ап. 25; Јов. Пос. 42 и чл. 13 и 21. Пип СПЦ) а нарочито светотатство, тј. крађа црквених ствари (Ап. 73; Прво-други 10); лаж (I Тим. 3, 8) а нарочито кривоклетство и гажење заклетве као и лажно сведочење у име Божје (Ап. 25; Вас. В. 10 и 17 и чл. 10 Пип СПЦ); псовла (чл. 12. Пип СПЦ); лов (Ном. при Вел. требн. 135) и др.

3. Преступи невршења, односно немарљивог вршења службених свештеничких дужности и законитих наредба претпостављених црквених власти. — Речено је да једна од тројакних дужности свештенства јесте и свештеностејствовање. Пренебрегавање или немарљиво вршење канонских прописа који говоре о правилном вршењу св. тајни и јав-

нога и приватнога богослужења — јесте преступ, за који се кривци подвргавају одговарајућим казнама.

С обзиром на разгранатост свештеничких дужности можемо и претупе ове врсте поделити у неколико група и то су:

а) Немарљивост у вршењу богослужења. Још у Старом завету је осуђиван онај који је немарљив у вршењу службе Господње (Јерем. 48, 19). Нови завет исто тако говори да морамо служити Богу са дужним поштовањем (Јевр. 12, 28). Због тога подлеже осуди сви они који се не моле, тј. не врше опште молитвено правило (Номок. при Вел. требн. 86); не приступају св. тајни покајања, не poste прописане црквом дане (Ап. 69); пренебрегавају уставом прописане празничне дане (Трул. 66; Карт. 61) и сл. (в. чл. 30 Пип СПЦ); долазе без прописаног свештеничког одела у храм или богослуже, или врше обреде, или се појављују на скуповима свештенства или верних, или саобраћају са паством, или излазе пред архијереја или га дочекују — или запусте свој спољашњи изглед и чистоћу свога тела и одела (чл. 28 Пип СПЦ); неуредно и немарно воде црквене матице и немарно или неуредно долазе на службену дужност (чл. 35 и 37 Пип СПЦ).

б) Недржање прописаног устава при вршењу богослужења. Канонима је прописано да се у цркви сме читати само оно што је од стране цркве прописано (Лаод. 59; Карт. 103). Због тога подлежи казни: свако неодржавање прописа црквеног устава при вршењу богослужења (Трул. 63 и 81); служење не по прописима црквеног устава (Лаод. 49 и чл. 14 Пип СПЦ); невршење прописаног јавног богослужења (Трул. 80) или треба на захтев народа и др.

в) Увођење нових момената у одређена богослужења. — Црква је тачно прописала поједина богослужења која се имају редовно одржавати. Свакоме члану клира морају бити познати прописи црквеног устава (Типика) о дотичним богослужењима и свештенодејствима. Ван ових прописа нико нема право да уводи ништа ново. Услед тога подлежи казни свако увођење нових богослужења или додавање нових момената у постојећа богослужења (Ап. 39; Трул. 28 и 32) и сл.

г) Непоштовање светиње храма и олтара. — Храм је намењен једино за вршење богослужења. Због тога у њему не може бивати ништа — што се не односи на богослужење. Стога подлежи казни свако гажење светиње храма, као гозбе у њима, крчмљење пића и ноћевање (Трул. 74 и 76; Лаод. 28; Карт. 42; Никиф. Испов. 3); неприлично појање (Трул. 75; Лаод. 15); улажење у олтар непосвећених лица (Трул. 69) а нарочито жена (Лаод. 44); или пак уношење у исти нечега што нема везе са богослужењем (Ап. 3; Трул. 99); служење у непосвећеном храму (Ап. 31; Антиох. 5; Лаод. 58; Карт. 10); служење у оскврњеном храму или без антимиנסа или пак без прописаних свештених одежди и сл.

д) Гажење прописа о богослужењу. — Од самог почетка цркве обраћала се пажња на једнообразност богослужења. То нам сведоче прописи посебних устава који говоре о свршавању

појединих богослужења и најстрожија забрана увања чега новог (Трул. 81; Карт. 103). Због тога подлежи казни свако гажење прописа о богослужењу као: непоштовање прописа о приносима при св. литургији (Трул. 32), неслужење св. литургије на таште (Трул. 29; Карт. 41); давање св. причешћа одлученима од цркве (I вас. 13; Григ. Нис. 5); давање св. причешћа мртвима (Трул. 85; Карт. 18); ускраћивање св. причешћа болесницима (I вас. 13); обављање крштења противно канонским прописима (Ап. 49 и 50); крштење некога по други пут (Ап. 47; II вас. 7); невршење тајне миропомазања по канонским прописима (II вас. 7; Трул. 95; Лаод. 48); обављање тајне јелеосвећења над мртвим телом (Номок. при Вел. требн. 164); вршење опела над самоубицом без одобрења и благослова Архијереја (Тимот. Алекс. 14; Номок. при Вел. требн. 178) и др.

б) Пренебрегавање вршења богослужења. — Сваки свештеник је дужан да у цркви, за коју је одређен, врши сва јавна (посведневна и празнична) богослужења. *Канони прописују казне за клирика који пренебрегава посећивање богослужења те не дође цркви у три недељна дана* (Трул. 80; Сард. 11). Поред јавних богослужења сваки свештеник мора одмах обавити и св. тајну или друго свештенодејство на захтев верних. Свако пренебрегавање, као на пр. да дете умре некрштено (Номок. при Вел. требн. 68); одбијање из пакости од св. причешћа и од исповести (Ап. 52); повреда исповедне тајне (Номок. при Вел. требн. 120) и др. — подлежи казни.

4. Преступи увреда и клевета које једно свештено лице нанесе другом свештеном лицу. — Преступи увреда и клевета спадају у групу престапа противу части других лица, тако да дотично лице може од тога да претрпи какву штету било у личној слободи, у друштвеном животу или пак у стицању својих законитих права. Опадање и клевета се забрањује већ у Св. писму као нешто што не доликује правим хришћанима, а нарочито изабранима — клирицима (Лк. 3, 14; I Тим. 3, 11; II Тим. 3, 3; Титу 2, 3 и чл. 39 Пип СПЦ). С обзиром на околности како су извршени, ови преступи могу бити подељени на увреде, које могу бити нанесене речима, делом или писмом (погрни списи-пашквили) и на клевете, када се неко, уз навођење неистинитих чињеница, окривљује да је извршио неки преступ (чл. 41. Пип СПЦ). Нарочито су тешке увреде којима се исмејавају други због неких телесних мана или недостатака. Пошто пак свештена лица треба да служе примером сваке врлине и побудом ка добру — забрањује се свака увреда епископа или уопште клирика (Ап. 55 и 56); исмевање других због телесних мана (Ап. 57); поовање и клеветање (Ап. 55) и сл.

5. Преступи изнуђавања непрописне награде за свештенарадње. — Све дарове благодати свештена лица примају бадава те их и бадава морају делити (Мт. 10, 8). Но премда свештена лица, када олтару служе, имају право да од олтара и живе (I Кор. 9, 13—14), ипак мора бити остављено вернима да они одреде или одвоје део својих материјалних блага — за блага духовна. Јер се не може сложити са духом јеванђелског закона када би самн свештеници принудно тражили да им се св. тајне плате. Да не би долазило до тих су-

коба црквена власт је одредила висину награде коју верни дају својим свештенцима. Због тога се кажњава свако изнуђавање непрописне награде, а нарочито за св. причешће (Трул. 23; чл. 44. Пип СПЦ), као једна врста симоније и др.

6. Преступи претресања и критиковања закона и наредаба надлежних власти и њихових поступака. — Канонска правила одређују односе између чланова клира, посебно младих према старијима, а нарочито према епископу. Како је пак, епископ, као носилац целокупне власти у епархији, по духу отац презвитера, ђакона и других клирика, они су дужни указивати му достојно поштовање. И коликогод је епископима, и уопште надлежним црквеним властима, стало да се добронамерним научним расправљањем од стране свештенства или учених световњака дође до праве истине у појединим питањима — ипак свако злонамерно претресање и критиковање закона и наредаба епископа или других надлежних власти као и њихових поступака, било са предикаонице или са амвона у цркви, било ван цркве или пак кроз штампу — испољава неучтивост према овима и подлежи казни (Ап. 55; 84; Прво-други 13; чл. 17, 19 и 45. Пип СПЦ).

4 ЦРКВЕНЕ КАЗНЕ

Свака законодавна власт мора имати и власт да казни свакога, који крши позитивне правне прописе. Једна без друге — не могу се ни замислити, пошто би закон без спољашње санкције био само гола реч. Према томе и власт кажњавања почива на божанском праву исто као и власт суђења (Мт. 18, 15—17).

Сврха сваке црквене казне састоји се у томе, да се упуте на добро они чланови цркве, који су сишли са правога пута. Чак и када црква употребљава и принудну силу противу кога свога члана, ипак она иде за тим да се тај члан поправи и врати на прави пут, тј. у заједницу цркве. Према томе казне које црква вернима налаже за поједине преступе — нису у строгом смислу казне него кајање, док се сасвим не обрате.

Док је црква прилично блага према преступима обичних својих чланова или лаика — сасвим друкчије она гледа на преступе чланова клира. Свештена лица подлежу казнама у строгоме смислу речи, чим се које огрешн о постојећи пропис — и то тим строжијим казнама, чим је тежи преступ. Уколико ни те казне не помогну, црква их лишава поверене им службе и свештенога чина. Да би приликом кажњавања било што више заступљено начело праведности, Устав Српске православне цркве прописује, да се нико не може казнити ни једном црквеном казном без претходног с а с л у ш а њ а (чл. 218 УЦ).

Као што смо говорили о преступима и кривцима обичних чланова цркве или лаика и потом чланова клира — исто тако ћемо говорити прво о казнама лаика а потом о казнама за чланове клира (чл. 216 УЦ).

5. ЦРКВЕНЕ КАЗНЕ ЗА ЦРКВЕНОСЛУЖИТЕЉЕ, МОНАШКА ЛИЦА И ЗА ОСТАЛЕ ВЕРНЕ

Неко стално мерило о већој или мањој тежини казне за верне не постоји, у строгом смислу речи, јер се у канонима често пута одређује за један исти преступ блажа или строжија казна. Осим тога једна те иста казна мења своју тежину и значење с обзиром на прилике под којима је неки преступ био извршен, као и на услове или лица, која су била при извршењу преступа. Ово све због тога — што је сврха казне да се сачува част цркве и да се предупредe чланови сличних преступа.

Казне за верне састоје се у мањем или већем губитку права, која им као члановима цркве припадају, или пак, за највеће преступе, у губитку свих тих права, дакле у искључењу из црквене заједнице.

По прописима Српске православне цркве казне се деле на:

а) дисциплинске казне (у које спадају за црквенослужитеље и остале верне; казна привременог лишења појединих права и почести у цркви — а за просте монахе и монахиње — казна лишење монаштва) — и

б) казне за црквене преступе.

Дисциплинске казне црквенослужитељима и осталим вернима као и монасима изричу својим одлукама надлежни архијереји — и оне су одмах извршне, тј. не постоји право жалбе против истих (Чл. 108 тачка 19 УЦ и чл. 56 Пип СПЦ).

Право на кажњавање дисциплинским црквеним казнама за старава ако кривац не буде кажњен за пет година од када је кривицу учинио и ако за то време не учини нову црквену кривицу (чл. 60 Пип СПЦ).

Казне за црквене преступе истим лицима изриче надлежни епархијски црквени суд (чл. 134 УЦ).

Позитивно црквено законодавство Српске православне цркве прописује за црквенослужитеље и за верне следеће казне:

1. Привремено лишавање права и појединих почести у цркви. — Ако се у сваком друштву сматра за доброга члана онај који се влада по прописима тога друштва — ово мора тим пре да важи за цркву, као религиозно-морално друштво. Према томе, докле сваки члан цркве, извршује све црквене прописе достојан је и да ужива сва права и све повластице које црква признаје својим члановима. Но чим се на њему опази, како то каже 129. правило картагенског помесног сабора „љага срамоте“, тј. чим се такво лице својим поступцима покаже недостојним чланом цркве — права и повластице му могу бити смањене. Због тога се привремено лишавање појединих права и почести у цркви састоји у делимичном или потпуном лишењу црквених права и повластица. Ову казну црква прописује за оне, који својим нехришћанским понашањем показују да нису достојни да уживају те повластице и права.

Основ ове казне налази се у Св. писму, које забрањује да се лицима, која су подлегла тзв. инфамји, тј. која уживају ружан глас, повери каква служба у цркви (I Тим. 3, 2; 7; 10; Титу 1, 6).

У казну привременог лишења појединих права и почести у цркви спадају: одлучење од св. тајне причешћа; искључење из заједничке молитве са вернима; забрана опела; лишење црквенослужитељских степена: иповакона, чтеца и појца; лишење службе код црквених власти и чланства у црквеним телима, установама и хорovima и другим верским организацијама; лишење дужности црквеног тјтора; лишење права на сто у храму, на почести кумова-домаћина о црквеној слави и на остале почести.

2. Лишење монаштва. — Ова казна је предвиђена само за монахе и монахиње, који нису чланови клира. Јер они монаси који су рукоположени на који степен јерахије, потпадају под прописе за чланове клира.

Према по прописима Српске православне цркве лишење монаштва спада у дисциплинску казну, коју изриче епархијски Архијереј (чл. 56 Пип СПЦ), ипак је лишење монаштва доживотно (чл. 58 тачка 1. Пип СПЦ).

3. Искључење из црквене заједнице на извесно време — састоји се у томе што се дотични кривац на извесно, дуже или краће, време лишава општења у црквеној заједници са осталим вернима. Ова казна служи као средство да се дотични покаје и ослободи греха у који је пао и постане достојан да буде опет примљен у црквену заједницу.

У првим вековима су постојала четири степена кроз која су морали да прођу јавни покајници да би могли бити поново примљени у црквену заједницу. Данас се ова казна састоји у лишавању свих црквених права и почести. Ако се овакви преступници покају — црква их поново прима у своју заједницу и удостојава их св. причешћа и осталих тајни и обреда (I вас. 13; Анкир. 6; Карт. 7).

У Српској православној цркви ова казна траје најмање три а највише десет година. Ако се такав смртно разболи и искрено покаје, може му Архијереј казну опростити (чл. 58 Пип СПЦ).

4. Коначно искључење из црквене заједнице — састоји се у потпуном и коначном лишавању свих права и повластица и свих дужности једнога члана цркве, као и свих обавеза, тј. такав губи право не само заједничке молитве у храму са вернима и право да учествује у икаквом црквеном богослужењу — него и право да се икаква св. тајна или црквени обред за њега изврши и право да може бити сахрањен по православном црквеном обреду. Другим речима, такво лице је сасвим лишено права да може бити учесником благодатних дарова Христове цркве. Православни, који би ступао у ма какве везе са искљученим из црквене заједнице — повргава се и сам казнама (I Кор. 5, 11; II Сол. 3, 6; 14; II Јв. ст. 9—11; Апост. 10).

Казна коначног искључења из црквене заједнице налаже се за највеће црквене преступе, у којима кривац упорно вреба верске, моралне и у опште црквене прописе.

Основ ове казне долази од самога Спаситеља (Мт. 18, 15—17) и у канонским одредбама је детаљно разрађен. Коначно искључење из црквене заједнице је најстрожија казна, за коју се у канонима и употребљава технички термин „анатема“, о чему је већ било говора.

Ко буде кажњен овом казном тога не сме ниједна друга помесна црква да прими у своју заједницу (Ап. 12 и 13; I вас. 5).

Код монашких лица искључење из црквене заједнице саржи и лишење монаштва (чл. 58 Пип СПЦ). Код осталих верних свака казна за црквену кривицу повлачи и губитак права на чланство у црквеним телима док казна траје (чл. 58. Пип СПЦ).

При одмеравању казне узимају се у обзир све олакшавајуће или отежавајуће околности, које утичу да казна буде мања или већа (чл. 59 Пип СПЦ).

Казне привременог лишења појединих права и почести за верне и лишење монаштва за просте монахе и монахиње изриче надлежни епархијски Архијереј — а остале казне епархијски црквени суд.

6. КАЗНЕ ЗА СВЕШТЕНА ЛИЦА ОБА РЕДА

У данашњем позитивном црквеном законодавству Српске православне цркве и казне за свештена лица се деле на: дисциплинске казне и на казне за црквене преступе.

а) **Дисциплинске** казне су оне које изриче надлежни епархијски Архијереј (чл. 108 тачка 19 УЦ и чл. 56. Пип СПЦ). Овамо спадају, почев од најблаже:

1. **Опомена** или упозоравање на дужност, састоји се у томе, што епархијски Архијереј као врховни црквени старешина, напомиње подређеном клирику дужност, коју је овај пренебрегао, уз наглашавање последица, које могу после овога наступити. Основ опомене лежи у Св. писму (Титу 3,10) и учење о овој врсти црквене казне изражено је у црквеним канонима (Ап. 31). Казну опомене изриче надлежни епархијски Архијереј и без формалног ислебења (чл. 56 Пип СПЦ).

2. **Укор** је други степен црквене казне са претњом теже казне, ако се и други пут учини исто. И основ ове казне имамо у Св. писму (Титу 2,15).

Казне опомене и укора извршавају се писменом одлуком (чл. 57 тач. 1. Пип СПЦ).

3. **Епитимија** се састоји у томе, што члан клира проводи све време на које је епитимијом осуђен у манастиру, у непосредној молитви Богу, у ноћним бденијама у цркви, у строгоме посту, у смиравању тела и савлађивању своје воље и потчињавању исте онима који воде надзор над издржавањем епитимије. Скопчана је увек са принудним боравком кривца у манастиру или другом каквом нарочитом месту, за цело време издржавања епитимије. Дужина епитимије је позитивним законом одређена на 15 дана, ако исту изриче епархијски Архијереј као дисциплинску казну (чл. 108 тачка 19. УЦ и чл. 57

Пип СПЦ) — и на 30 дана, ако исту изриче епархијски црквени суд (чл. 217 УЦ и чл. 57 Пип СПЦ).

Лице упућено на епитимију задржава своје припадности за време издржавања казне осим половине награде за свештенорађе, која за то време припада заменику, и сноси трошкове свог боравка у манастиру чију висину одређује надлежни Архијереј.

Ове три казне не утичу на напредовање у служби. Једино, ако је неко лице кажњено којом од ових казни у две узастопне године, повлаче заустављање напредовања у чину и припадностима за три године (чл. 222 УЦ).

б) Казне за црквене преступе — изриче епархијски црквени суд (чл. 134 УЦ и чл. 56 Пип СПЦ) и против истих постоји право жалбе и приговора Великом црквеном суду (чл. 79 УЦ).

Позитивно законодавство Српске православне цркве познаје следеће казне за црквене преступе:

1. Премештај на друго место службовања — бива када један члан клира мора да са једног места службе пређе на друго лошије место службовања, без накнаде путних и селиабених трошкова (чл. 57 тач. 3 Пип СПЦ).

Ова се казна налаже за веће преступе или нехатности у служби и она треба да буде израз незадовољства са радом или поступцима дотичног клирика у том месту — и у исто време и као последња опомена пре примене строжијих казни. Изрицање ове казне долази тек после формалног судског поступка.

2. Привремена забрана појединих или свих свештенодејстава, највише до године дана, налаже се ради окајања кога преступа или пак за време судске истраге због кривице која је проузроковала саблазан у народу и служи на срамоту свештеничком чину, или у случају оптужбе за злоупотребу материјалне природе. Она не може бити дужа од године дана и може бити *скопчана и са умањењем (до половине) припадности* (чл. 219—220 УЦ). Поред тога кривац не може уживати ни друга права, која су *скопчана са јерархијским степеном, дакле, ни учити, ни учествовати у црквеној управи и сл.* Он је члан клира само по имену, али без икаквих права која клирцима припадају (Ап. 5; 59; IV вас. 20; Трул. 3; Сард. 14; Карт. 19 и 133).

Ову казну до 30 дана изриче епархијски Архијереј за мање дисциплинске преступе и она је одмах извршна (чл. 108 тач. 19 и чл. 217 УЦ) — док забрану свештенодејствовања дужу од 30 дана изриче епархијски црквени суд. *Ова казна повлачи умањење припадности до једне половине у корист заменика за цело време док траје* (чл. 221 УЦ).

3. Губитак парохијске службе, односно другог звања у цркви — састоји се у томе, што се кривцу одузима право да даље остаје у парохијској служби, односно другој којој служби која му је била поверена и право на награду *скопчану са том службом* — али му се остављају општа права која проистичу из његовог степена у свештеној јерархији.

Код ове казне разликују се два степена: губитак парохијске службе, односно другог звања у цркви, за свагда — и други блажи:

да дотични временом може добити неку другу службу, само не ону које је био лишен.

4. Доживотна забрана свештенодејства — налаже се за теже преступе који су произвели саблазан у народу, или коју су учинили у незнању, или услед какве необичне прилике — а извршиоци тих преступа су се покајали и поправили. Ова казна свагда садржи забрану свих свештенодејстава за цео живот кажњеног (чл. 57 тач. 6 Пип СПЦ).

Канони нам сведоче да су овом казном кажњени они који су за време гоњења попустили у вери, па се потом покајали (Анк. 1), или они који су пре рукоположења ступили у неправилан брак (Трул. 26; Неок. 8 и 9).

5. Лишење свештеничког чина — састоји се у томе, што дотични члан клира на вишим степенима свештене јерархије (епископ, презитер и ђакон) бива лишен сасвим и на свагда права сваког свештенодејствовања и губи сва права и части и све повластице које је имао као члан клира те се брише из свештеничког каталога у који је био уписан приликом рукоположења (Ант. 1; Ап. 17, 18, 51 и 63) и ставља у ред световњака, са оним правима у цркви која само световњаци имају (Ап. 62; Трул. 21).

Ова се казна извршује одлуком надлежног епархијског Архијереја донесеном на основу коначне пресуде Великог црквеног суда у року од месец дана од саопштења ове пресуде. Уколико се ова одлука из било ког разлога не донесе у овом року, сматраће се да је рашчињење извршено последњег дана овога рока. Лишење свештеничког чина садржи губитак свих јерархијских права. Код свештених лица монашког реда ова казна садржи и лишење монаштва (чл. 57 тачка 7 Пип СПЦ).

Ова се казна налаже за велике преступе, услед којих су учиниоци изгубили благодат које су се удостојили при рукоположењу. Према томе, по канонском учењу, онај који је једном лишен свештеничког чина — самим тим лишењем губи и право на уживање прихода од своје службе; право да може обављати икакву свештену службу; право да може носити име и уживати част свештенога чина и право да може икада више бити у цркви рукоположен ма на који јерархијски степен, премда би се он и покајао (Трул. 21; Вас. В. 3; Николе Цариг. 8; чл. 57 тач. 7 Пип СПЦ). Ако би се који клирик, лишен свештеничког чина, ипак дрзнуо да врши ма какво свештенодејство, подлежи још тежој казни — искључења из црквене заједнице (Ап. 28; Ант. 4; Вас. В. 88).

6. Лишење свештеничког чина са искључењем из црквене заједнице — јесте највећа и последња казна за чланове клира. Налаже се за најтеже црквене преступе као пр. за јерес, раскол, симонију и сл. (Апост. 29, 30, 51 и 64).

У канонима се за ову врсту казне употребљава и технички термин анатема (IV вас. 2, 7 и сви канони Гангрског сабора), која има основ у Св. писму (I Кор. 16, 22; Гал. 1, 8) и значи да се дотично лице предаје Баволу (сотони), тј. да је туђ за Христа (I Кор. 5, 5; I Тим. 1, 20). Тек од IX века, када је на Цариградском сабору 842. го-

дигне установљен нарочити црквени обред проклињања свих јеретика, почело је у црквеној пракси разликовање анатеме од казне коначног искључења из цркве, премда у суштини анатема није ништа друго него искључење из цркве дотичнога кривца. Тада је за велике преступе усвојена анатема уз изрицање проклетства при односном обреду, док је за друге, исто тако велике преступе, установљено само изрицање казне коначног искључења из црквене заједнице писменом пресудом црквенога суда.

Ова казна се у Српској православној цркви данас извршује на тај начин да се прво изврши рашчињење, а затим се истом одлуком рашчињени искључи из црквене заједнице (чл. 57 тачка 8) Пип СПЦ).

Све споменуте одредбе о казнама односе се и на пензионисана свештена лица — уколико се на њих могу примењивати (чл. 224 УЦ).